

Prof. zw. dr hab. Henryk Cwiąg

Częstochowa, 12 maja 2018r.

Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Fryderyka Czekaja pt. *Działania nocne w doktrynie i praktyce Wojska Polskiego w latach 1921-1939*, napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. dr. hab. Grzegorza Ostasza oraz promotora pomocniczego Dr. Pawła Korzeniowskiego na Wydziale Socjologiczno-Historycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego

W przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej mgr Fryderyk Czekaj podjął się naukowego opracowania problematyki działań nocnych, uwzględniając założenia, szkolenie z okresu międzywojennego w Wojsku Polskim oraz akcje bojowe w czasie wojny obronnej w 1939r. Cel pracy, pytania badawcze oraz uzasadnienie podjętej problematyki zostały przedstawione, choć dostrzegam brak hipotez badanej tematyki.

Problematyka prezentowana w dysertacji nie była dotychczas przedmiotem wnikliwych badań. Doktorant wymienia wiele publikacji przedstawiających tę tematykę, choć w ograniczonym zakresie. Na szczególną uwagę zasługują prace: Pawła Korzeniowskiego, Juliusza S. Tyma, Lecha Wyszczelskiego, Mariana Palucha, Jana Wróblewskiego, Ryszarda Juskiewicza, Tadeusza Jurgi, Władysława Karbowski, Ryszarda Brykowskiego, gen. Władysława Sikorskiego, płk. Mariana Porwita oraz wspomnienia płk. Stanisława Maczka, gen. Bronisława Prugara-Ketlinga oraz gen. Kazimierza Sosnkowskiego. Uważam, że praca mgr. F. Czekaja wypełnia lukę w polskiej historiografii.

Dysertacja doktorska będąca przedmiotem oceny jest rezultatem kilkuletnich badań mgr. F. Czekaja. Należy docenić wkład doktoranta związany z kwerendą materiałów źródłowych w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie-Rembertowie oraz Instytucie Polskim i Muzeum im. Generała Sikorskiego (choć zapisy tych instytucji nie są precyzyjne). Ponadto nie podano, gdzie znajdują się materiały źródłowe wyeksponowane w ramach *Regulaminów i instrukcji*.

Doktorant nie wyjaśnił w pełni konstrukcji pracy. Pisze, że składa się z sześciu części – rozdziałów, choć w spisie treści jest tylko podział na rozdziały. Nie dostrzegłem uzasadnienia układu pracy. Dysertacja składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu map, rysunków, schematów i tabel zawartych w pracy oraz załączników, które ją wzbogacają.

Rozdział pierwszy i drugi wprowadzają czytelnika do właściwego tematu. W rozdziale pierwszym Doktorant przedstawił interesujący zarys historyczny, dotyczący specyfiki działań nocnych. Podkreślił, że ten rodzaj działań na przestrzeni dziejów często wymuszony był określoną sytuacją. Rozwój techniki stymulował dowódców do szukania nowych sposobów prowadzenia walki. Noc wykorzystywano często do przemieszczania wojsk i wykonywania określonych manewrów, by przeprowadzić natarcie z dogodnej pozycji.

W rozdziale drugim Autor omówił wojskowe i polityczne położenie Drugiej Rzeczypospolitej przed wybuchem II wojny światowej. Dokonał analizy wojskowo-geograficznej. Ponadto przedstawił ogólną sytuację wojskowo-polityczną w okresie międzywojennym. Nie wykorzystał w pełni dostępnej literatury przedmiotu w tym zakresie. Uważam, że prace M. Zgórniaka, *Europa w przededniu wojny. Sytuacja militarna w latach 1938-1939* oraz H. Ćwięka, *Polityczno-militarne przygotowania Trzeciej Rzeszy do wojny w raportach attaché wojskowego w Berlinie płk. Antoniego Szymańskiego* wzbogaciłyby ten rozdział.

W następnym, trzecim rozdziale scharakteryzowano problematykę dotyczącą przeznaczenia i organizacji wielkich jednostek Wojska Polskiego – piechoty, kawalerii i broni pancernej. Autor podkreślił, że w dużym stopniu od uzbrojenia i organizacji oddziałów zależała ich efektywność na polu walki. Jednak plany modernizacji i rozbudowy Wojska Polskiego nie zostały w pełni zrealizowane, co negatywnie wpłynęło na stan przygotowań do wojny.

W kolejnym rozdziale Doktorant skupił swoją uwagę na analizie regulaminowych założeń dotyczących walk nocnych. Szczególną uwagę zwrócił na wytyczne, dotyczące działań nocnych piechoty, kawalerii i jednostek pancernych. Zdaniem Autora istniejące materiały (instrukcje, regulaminy oraz podręczniki) umożliwiały kompleksowe przygotowanie żołnierzy do działań w nocy. Jednak nie wszyscy realizowali program szkoleń, co wpłynęło na efekty prowadzonych działań w czasie wojny.

Rozdział piąty jest poświęcony interesującej problematyce szkolenia nocnego żołnierzy w ramach ustalonych cykli. Autor przedstawił programy szkoleń, uwzględniając tematykę dla poszczególnych rodzajów broni. Scharakteryzował także przygotowanie oficerów do działań nocnych, realizowane na kursach w Wyższej Szkole Wojennej. Ponadto przeanalizował przygotowania do działań nocnych na podstawie poszczególnych ćwiczeń międzydywizyjnych i międzybrygadowych.

W ostatnim, szóstym rozdziale Doktorant przedstawił analizę i ocenę walk sześciu związków taktycznych Wojska Polskiego we wrześniu 1939r. Skupił uwagę na działaniach nocnych realizowanych przez te jednostki. Omówił proces przygotowywania do walki i scharakteryzował wybrane fragmenty działań. Zwrócił uwagę na wiele trudności, które musieli pokonać dowódcy różnych szczebli w tym wyjątkowym okresie.

W zakończeniu Doktorant umiejętnie podsumował najważniejsze problemy prezentowane w pracy. Wspomniał, że ponad 80 procent marszów wojska odbywało się w okresie nocnym. Dzielne marsze, często wymuszane

przez działania nieprzyjaciela, z reguły kończyły się dużymi stratami zadawanymi przez lotnictwo niemieckie. Wojsko po kilkudniowych walkach połączonych z nocnymi marszami było wyczerpane i podatne na negatywne reakcje. Ponadto w rejonach przygranicznych grupy dywersyjne napadały nocą na żołnierzy. Kadra dowódcza umiejętności nabyte w czasie walk nocnych w kampanii wrześniowej wykorzystywała na różnych frontach II wojny światowej.

Autor rozprawy w ramach ustalania faktów i weryfikacji danych uzyskiwanych ze źródeł, wykorzystywał metody uznawane we współczesnych badaniach historycznych. Przeprowadził analizę i krytykę niektórych źródeł i literatury, prezentując swój punkt widzenia.

Doktorant wykazał się dociekliwością badawczą. Znalazłem w pracy pewne uchybienia czy niedociągnięcia, w ogólnym ujęciu nie umniejszają one jednak walorów merytorycznych dysertacji.

WNIOSEK KOŃCOWY

Recenzowana dysertacja mgr. Fryderyka Czekaja została napisana starannie, poprawną polszczyzną, w oparciu o stosunkowo szerokie badania źródłowe. Stanowi ona samodzielny dorobek Doktoranta i jest rezultatem jego dociekliwości badawczej. Uważam, że praca po niezbędnych poprawkach i uzupełnieniach kwalifikuje się do druku i szerszego rozpowszechnienia.

Stwierdzam, że praca spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę z dnia 14 marca 2003r. o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach w zakresie sztuki i wnoszę o dopuszczenie mgr. Fryderyka Czekaja do dalszych etapów przewodu doktorskiego.